

УДК [94(4):9(477+438)]“19”

Ярослав КОНДРАЧ

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ БАТАЛЬЙОН: МИРОТВОРЧА МІСІЯ В КОСОВО

Інтеграція до євроатлантичних структур та участь у системі загальноєвропейської безпеки – це основний інструмент України для гарантування національної безпеки. Тому вона докладає всіх зусиль для розвитку співпраці на європейському континенті з такими структурами, як Організація Північноатлантичного альянсу (НАТО), Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ), Європейський Союз (ЄС) та Рада Європи (РЄ).

Як Україна, так і Польща високо цінують міжнародні зусилля в миротворчій сфері, доказом чого є активна участь у миротворчих операціях по всьому світі. Конкретним результатом такої співпраці було створення українсько-польського миротворчого батальйону (Укрполбату).

Мета статті – висвітлити процес створення і функціонування спільного українсько-польського батальйону та його участь у миротворчій місії в Косово.

Основою джерельної бази стали друковані видання Збройних сил України – “Народна армія” й “Армія України”. У них детально зображено період функціонування батальйону та його миротворча місія у хронологічному порядку, що дає змогу дослідникові повною мірою ознайомитися з матеріалами і зробити відповідні висновки. Також використано Директиви міністра оборони України як законодавче джерело інформації функціонування батальйону у правовому полі.

Спільний українсько-польський батальйон миротворчих сил створено в 1995 р. згідно з домовленістю між міністрами оборони України та Республіки Польща на базі Прикарпатського і Краківського військових округів. 26 листопада 1997 р. під час зустрічі міністрів оборони підписано Угоду між Україною та Республікою Польща у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних миротворчих і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій¹.

Відповідно до директив міністра оборони України та командувача військ Прикарпатського військового округу, 1 вересня 1997 р. сформований 208-й окремий спеціальний батальйон Прикарпатського військового округу. За наказом командира 208-го батальйону № 1 від 1 вересня 1997 р. оголошено список особового складу батальйону. З того часу 1 вересня вважається Днем частини. Батальйон носить

¹ Директива Міністра оборони України № Д-1115/1/0247 від 23.07.1997 року “Про сформування 208 особ ПрикВо” [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.mil.univ.kiev.ua>

ім'я гетьманів Петра Сагайдачного та Яна Кароля Ходкевича, які відіграли визначну роль у поглибленні взаємовідносин між польським й українським народами².

208-й українсько-польський окремий спеціальний батальйон Прикарпатського військового округу був створений як перша спільна постійна миротворча частина в Україні, призначена для виконання миротворчих завдань. Відповідно його організаційно-штатна структура суттєво відрізнялася від типових лінійних частин. Згідно зі штатом, українська частина батальйону складалася з 51 офіцера, 26 прапорщиків, 51 сержанта і 235 солдатів строкової служби. Всього за штатом у ньому – 363 військовослужбовці особового складу. Організаційно батальйон складається з командування, управління, 1-ї та 2-ї механізованої роти, які мають на озброєнні БТР, БРДМ і стрілецьку зброю, підрозділів забезпечення (штабна рота, рота тилового забезпечення, медичний взвод, військова поліція, клуб). З 1999 р. батальйон комплектується винятково військовослужбовцями за контрактом. Загальна чисельність становила 754 особи: 250 контрактників та 504 солдатів, що проходили строкову військову службу. Польська частина налічувала 391 солдата. Служба в цій частині була дуже популярною як серед польських, так і українських військових³.

Згідно з Директивою міністра оборони України 23 липня 1998 р., у присутності міністра оборони Польщі та всіх учасників навчань “Щит миру-98” міністр оборони України генерал армії України О. Кузьмук вручив цьому батальйону Бойовий прапор частини. 14 вересня 1998 р. за Директивою міністра оборони України 208-й окремий спеціальний батальйон Прикарпатського військового округу перейменовано в 1-й окремий спеціальний батальйон Західного оперативного командування (ОК)⁴.

6 квітня 2000 р. Верховна Рада ратифікувала Угоду між Україною та Республікою Польща у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних миротворчих операціях. Після цього батальйон одержав назву українсько-польського миротворчого батальйону. Його українська частина – 1-й окремий спеціальний батальйон 24-ї механізованої дивізії 13-го армійського корпусу Західного ОК – дислокувалася в м. Яворів⁵.

Комплектування батальйону відбувалося на дуже серйозному рівні. Особовий склад постійно задіявся в різних тренінгах і бойових навчаннях. Так, на початку 1999 р. у військову частину прибули шість сержантів служби за контрактом: М. Олійник, Ю. Танцюра, С. Набит, Л. Бойчук, А. Шарій, І. Халанчук, які пройшли курс навчання в сержантській академії США. Їхній рівень підготовки

² Гевко І. Шлях до співробітництва країн / І. Гевко // Яворівський голос. – 1998. – 20 червня.

³ Корчинські Г. Двостороння кооперація України та Польщі в сфері миротворчості [Електронний ресурс] / Г. Корчинські // <http://old.niss.gov.ua/book/perepel/012.htm>

⁴ Директива Міністра оборони України № Д-1115/1/3890 від 14.09. 1998 року “Про перейменування 208 особ Західного ОК в 1 особ Західного ОК” [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.mil.univ.kiev.ua>

⁵ Стукаліна Н. Правові основи миротворчої діяльності / Н. Стукаліна // Сухопутні війська Збройних Сил України: 20 років миротворчої діяльності: матеріали доповідей науково-практичної конференції (м. Львів, 25 жовтня 2012 р.). – Львів: АСВ, 2012. – С. 11–12.

виявився настільки високим, що їм доручили проводити всі заняття, які стосувалися бойової підготовки⁶.

Заняття проводили переважно з командирської підготовки, де навчали методиці керування підрозділом. Дуже багато уваги приділялося вивченню психології та етики. Американці були приємно вражені рівнем військового вишколу українських двадцятирічних хлопців, які не поступалися американським сержантам із багаторічною вислугою. Здивували українці американців й умінням виконувати силові гімнастичні вправи. Закінчивши шестимісячне навчання, випускники отримали дипломи міжнародного зразка.

У лютому 2000 р., перебуваючи на Яворівському полігоні, військова делегація НАТО, очолена генералом Г. Данте, зустрілася з воїнами українсько-польського батальйону і мала змогу спостерігати за вогневим вишколом миротворчого підрозділу. Споглядаючи за діями зокрема українських військовослужбовців, американський генерал відзначив їхній високий професіоналізм⁷. Під час підготовки сержантський склад Укрполбату також одержав допомогу від американських рейнджерів, які поділилися своїм досвідом. Вони теж були приємно вражені рівнем професійної підготовки українських сержантів. Так сержант-майор В. Майєрс відзначив, що, маючи вже майже 30 років вислуги сержантом та досвід у багатьох воєнних конфліктах, він може порівняти українців із найкращими військовослужбовцями світу⁸.

Потрібно відзначити, що ця бойова підготовка американськими сержантами не пройшла даремно. Хоча і готувалися українці до здійснення миротворчих операцій, але з думкою тільки про закордонні конфлікти. Ніхто й не очікував, що військовий досвід знадобиться українським воїнам на рідній землі під час бойових дій в анти-терористичній операції (АТО) в боротьбі з кадровими російськими військовими. Ці знання були успішно застосовані у вигляді знищення ворожої техніки та живої сили противника. Так виникла парадоксальна ситуація, коли США ще задовго до військового конфлікту на Донбасі підготувала прекрасно вишколених військових інструкторів, які відповідно передали свої знання іншим військовослужбовцям, і виступила союзником України проти Росії. У 2000 р. ця думка була на грані фантастики, а зараз стала гіркою реальністю. Але, можливо, американська розвідка та генштаб уже тоді щось знали і не просто так на безкоштовній основі навчали простих українських сержантів та рядових, не допомагаючи вищому офіцерському складу, який, очевидно, ще перебував під впливом радянської ідеології та прислуговував інтересам спецслужб ворожої тепер країни – Росії. Особливо виявилася неспроможність або можлива свідома шкода вищого офіцерського складу під час бойових дій на Донбасі, коли внаслідок непродуманих або заздалегідь шкідливих наказів були втрачені стратегічні місця, знищена бойова техніка, а найжахливіше – зазнав великих втрат особовий склад військових частин. Усього цього можна було

⁶ Гевко І. Набули досвіду і знань українські сержанти під час навчання в американській академії / І. Гевко, С. Голубятніков // Армія України. – 1999. – 4 лютого.

⁷ Голубятніков С. Україна і НАТО: партнерство триває / С. Голубятніков // Армія України. – 2000. – 10 лютого.

⁸ Гевко І. Американські рейнджери ділилися досвідом і знаннями із сержантським складом Укрполбату / І. Гевко, С. Голубятніков // Армія України. – 2000. – 11 березня.

уникнути і перебіг бойових дій міг бути іншим. Натомість увесь тягар бойових дій переніс простий рядовий та сержантський склад, який своїм героїзмом врятував ситуацію на фронті, а натомість вищі офіцери, замість того, щоб зайняти своє місце на полі бою, відсиджувалися у штабах.

Повертаючись до розгляду зазначеної теми, треба сказати, що першим серйозним іспитом для батальйону стала спільна миротворча місія в Косово. Протягом 2000 р. велося активне обговорення практичного застосування військових підрозділів у спільному виконанні миротворчої місії на вказаній території. Було досягнуто порозуміння щодо організаційної структури миротворчого контингенту, його озброєння, оснащення, місця дислокації і принципів формування штабу. Робочі групи обговорили різні варіанти й вирішили, що Україна та Польща мають направити спільну бойову групу до району виконання миротворчої місії в Косово, де перейдуть у підпорядкування командування НАТО під егідою сил КФОР.

Спершу між українцями і поляками була домовленість про чисельність військового контингенту у 800 осіб (по 400 від країни). Але в українській сторони виникли фінансові труднощі, тому вона запропонувала лише 174 особи. Польська сторона з цим категорично не погоджувалася і поставила під сумнів доцільність цієї військової операції. Але після кількомісячних обговорень та гострих дискусій було досягнуто такої угоди, за якою українська сторона виділяє 267 осіб, а польська – 533. Окрім цього, до складу польської групи входив литовський взвод чисельністю 30 осіб.

У ході виконання миротворчої місії зона відповідальності була поділена між українською та польською сторонами порівну, при цьому український контингент розташований на заході, де переважало сербське населення, а польський займав сектор, де проживала албанська більшість. Узгодили й посади сторін: командир – поляк постійно, заступник – українець постійно, інші посади обіймалися під час ротації. Документація спільного батальйону велася тільки польською мовою. Англійська використовувалася під час роботи зі штабом бригади і вважалася офіційною.

Перед відправкою батальйону в Косово особовий склад проінспектувала група датських офіцерів вищого рангу з метою визначення ступеня готовності до виконання миротворчих завдань. До складу військової делегації увійшли: підполковник Пасе Крістіансен (голова), старший лейтенант Генріх Сторм і військовий аташе Королівства Данії в Україні та Польщі підполковник Клаус Матіес. Датчани оглянули казарми й парк бойових машин українсько-польського батальйону і взяли участь у спільних навчаннях. Також висловили особливе захоплення бойовою розвідувальною машиною (БРДМ), відзначивши, що Данія не випускає подібних і їх доводилось купувати у Швейцарії. На думку підполковника П. Крістіансена, частина, якою керував майор В. Шкурат, спроможна виконувати завдання в районі конфлікту⁹.

Першими 10 липня 2000 р. відправилися у Косово польські військовослужбовці. Проводи української частини батальйону відбулися 14 липня 2000 р. у присутності міністрів оборони України, Польщі, Азербайджану, Казахстану, Білорусі, військовослужбовців 21 армії партнерів, 9 представників військових аташе

⁹ Сияк Д. Датчан в Яворові ще не було / Д. Сияк // Високий Замок. – 2000. – 17 квітня.

та спостерігачів. Це свідчить про серйозне зацікавлення у спільному батальйоні десятків держав і про їхню повагу.

На церемонії проводу батальйону були зачитані слова привітання міністра оборони України О. Кузьмука та голови Бюро національної безпеки Республіки Польща М. Сівець. У вітальному слові Верховний головнокомандувач об'єднаними збройними силами НАТО в Європі генерал Д. Ролстон зазначив, що пишається тим, що представляє США і країни Альянсу на цій церемонії. Щодо українсько-польського батальйону, то висловив задоволення надзвичайною підготовкою формування, яке пройшло добру школу миротворчих навчань як на території Польщі, так і України¹⁰.

На проведеній прес-конференції міністр національної оборони Республіки Польща Б. Коморовський наголосив, що у співпраці воїнів Польщі й України здобуто певний досвід, внаслідок якого до Косово відбув українсько-польський миротворчий батальйон. Наші воїни разом там стоятимуть на сторожі миру. Це – чергове свідчення миролюбності наших держав, а також розширення міждержавних контактів, що дасть змогу забезпечити стабільність у Європі. Визнаючи заслуги українських миротворців перед польським народом, Б. Коморовський на закінчення урочистостей нагородив командувача Сухопутних військ Збройних сил України генерал-полковника П. Шуляка і командувача війська Західного ОК генерал-полковника С. Чернілевського золотими медалями Війська Польського, заступника командувача війська Західного ОК із виховної роботи Л. Коберського і військового аташе України в Польщі генерал-лейтенанта М. Мельника – срібними, а командира українсько-польського батальйону підполковника В. Шкурата – бронзовою медаллю¹¹.

9 серпня 2000 р. відбулася офіційна презентація спільного миротворчого підрозділу, що приступив до виконання обов'язків у складі військового контингенту КФОР у Косово. У презентації взяли участь послы України і Польщі в Югославії, які відвідали польовий табір частини. Посол України В. Фуркало зазначив, що “перед вами постало дуже складне завдання з виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1244, яке передбачає поновлення порядку, встановлення миру і спокою у цьому краї. І виконати його ви зможете лише пліч-о-пліч з братами по зброї – польськими солдатами і офіцерами. Сьогодні ви починаєте писати нову важливу сторінку у двохсторонніх стосунках між Польщею і Україною. Ваше перебування тут у складі спільного контингенту є реальним практичним свідченням того, що ми вже маємо практичні результати встановлення стосунків стратегічного партнерства з дружньою, братньою, сусідською Польщею. Хочу побажати, щоб ви, починаючи цю спільну службу з друзями по зброї, закінчили її братами”¹². Натомість посол Республіки Польща, звертаючись до особового складу батальйону, наголосив, що спільна служба польських й українських солдатів та офіцерів – це відображення динамічних стосунків між Польщею й Україною.

¹⁰ *Махно І.* Щит миру – 2000. Пліч-о-пліч проти збройних конфліктів / І. Махно // Народна Армія. – 2000. – 18 липня.

¹¹ *Гевко І.* Наша держава стала центром підготовки миротворців / І. Гевко, С. Голубятніков // Армія України. – 2000. – 18 липня.

¹² *Шкурко Д.* Укрполбат отримує добро послів / Д. Шкурко // Народна Армія. – 2000. – 12 серпня.

Учасники зустрічі відзначили те, що спільний батальйон перебуває під командою єдиного штабу і виконує спільні оперативні завдання, є безперечним та поки унікальним досягненням у практиці міжнародної військової співпраці. Головними завданнями батальйону стали: нагляд за порядком і безпекою, охорона установ й організацій влади, підтримка діяльності та співпраця із Верховним комісаром ООН у справах біженців, а також охорона дороги зі Скоп'є до Приштини. Серед завдань, що виконували миротворці: служба на постах, супроводження конвоїв, патрулювання місцевості, охорона місцевого населення в конфліктних районах.

На тлі політичного протистояння і взаємного несприйняття албанців та сербів проходила миротворча місія перших військових українсько-польського батальйону. З урахуванням чисельності особового складу обох частин батальйону зони відповідальності становили: для українських підрозділів – 214 км², а для польських – 247 км². У зонах відповідальності українців проживало 14,2 тис. осіб, поляків – 42 тис. місцевого населення. Різниця між двома зонами полягала в тому, що під опікою українських миротворців була лінія розподілу між албанцями і сербами, де частіше за все відбувалися сутички. Але українські солдати за короткий термін спромоглися знайти спільну мову з обома спільнотами і використовували стосунки для подальшої стабілізації ситуації. У зоні відповідальності польських підрозділів проживали тільки албанці, там відчувалася велика активність кримінальних елементів та контрабандистів. Якщо до українців албанці ставились добре, то з росіянами поводитись інакше. Був випадок, коли розлючений натовп албанців накинувся на російський патруль. Виручили французи, хоча автомобіль росіян був спалений¹³.

У складі батальйону появився новий для Збройних сил України підрозділ – військова поліція. На нього було покладено завдання координації роботи з адміністрацією ООН, місцевими органами влади, попередження місцевого населення про виявлені міни, а також супроводження конвоїв, здійснення заходів безпеки під час мітингів і масових заходів.

У листопаді–грудні 2000 р. у зоні відповідальності українсько-польського батальйону проводилася операція “Аштон” із виявлення, вилучення і знешкодження прихованої зброї та інших нелегальних предметів. Під час її здійснення поблизу населеного пункту Горанце в чотирьох печерах було виявлено найбільший за весь період миротворчої місії в Косово склад зі зброєю та боєприпасами – українські військові разом із польськими колегами вилучили 116 кг вибухонебезпечних предметів і понад 20 одиниць зброї¹⁴.

Упродовж усього періоду перебування батальйону в Косово його особовий склад взяв участь у багатьох спецопераціях із підтримання правопорядку та збереження спокою серед мирного населення. Був підданий як снайперському ворожому вогню, так і нападам стихійно організованих місцевих мешканців. На жаль, не обійшлося і без втрат. Але за виявлену доблесть у кризових ситуаціях та зразкову

¹³ Галач А. Наслідки гуманітарної інтервенції НАТО в Косово – незалежність від сербів / А. Галач // Народна Армія. – 2000. – 12 грудня.

¹⁴ Прес-служба Міністерства оборони України. Операція “Аштон” // Народна Армія. – 2000. – 24 листопада.

службу неодноразово воїни батальйону були нагороджені медалями й різними заохоченнями.

Батальйон перебував у Косово у складі сил КФОР протягом 2000–2010 рр. і зарекомендував себе з найкращої сторони. 1 травня 2011 р. угода 1997 р. про створення спільного батальйону втратила чинність і частину відповідно було розформовано. Але набутий досвід не зник безслідно. Ще в 2009 р. було підписано протокол про наміри щодо створення нової спільної бригади, який вдалося реалізувати в 2014 р. шляхом створення литовсько-польсько-української бригади (ЛитПолУкрбриг), що продовжила успішний досвід функціонування спільної військової частини.

Підсумовуючи діяльність батальйону, можна зробити висновки, що це був перший в історії досвід для Збройних сил України створення військової частини спільно з іншою державою. Він не був легким, але дуже успішним, що особливо яскраво продемонструвала миротворча місія Укрполбату в Косово. Діяльність частини була відзначена не лише вищим командуванням НАТО у вигляді бойових нагород, а також одержала широку підтримку серед місцевого населення. А здобутий миротворчий досвід солдатів в умовах військового конфлікту в Косово став у нагоді вже на теренах рідної країни при захисті власних кордонів.